

que ha acabat per adonar-se que la qüestió de PANTANUS és una altra i sense gran relació. El lloc present ja només convé utilitzar-lo per a dues postilles poc influents: cridar l'atenció cap a un «estany, qui ha nom lo *Panton* a Sicília (crec prop de Messina, Egosta o Catània) (apèndix de la *Cròn. del Cerimoniós*, que Pagès (ed., p. 470) atribueix a Carbonell, fi S. xv, però en aquest punt fundat en algun doc. sicilià de c. 1370); i cap al pruss. antic *panyen* traduït «sumpf» en les fonts prussianes del S. xv (Maziulis-IV., p. 29), i que per tant deu ser germà del tipus pre-germànic PANI- (> gòt. *fanī*, angl. *fen*, d'on prové en part el germanisme nostre que he estudiat a *FANG*): oposat doncs al tipus litu-eslau *bala*, rus *boloto* etc.

Pantaix, *pantaixar*, V. *panteixar* (FANTASIA) *Pantaleu*, per entendre la molta i significativa semblança amb el nom grec Παναθηναϊον, -ata (> *Pantelleria*), V. la nota que deixàrem redactada el 1981 amb Mascaró; les altres pistes gregues són insostenibles; cf. *estell*

PANTALLA, té poc fonament el supòsit que el català l'hagi pres del castellà, al contrari és probable que el castellà el vagi pendre en segles passats de la nostra llengua, i que resultés d'una alteració del nostre *ventalla* 'pantalla d'un llum o llàntia' i 'ventall' (derivat de *ventar*), sota la influència de *pàmpol* 'pantalla', pròpiament 'fulla de pàmpol'; sense descartar del tot la possibilitat d'algun moviment de vaivé, en tot cas és erroni condemnar *pantalla* com a castellanisme, i és infundada l'afirmació que sigui percebut com a tal. □ 1.ª doc.: princ. S. XIX «*ventaya = pantalla*», princ. segle XIX, dicc. menorquí de FebrCard.; el puríssim olofí Marian Vayreda, a. 1900 (escriptor ric i culte, estilista i narrador de primer ordre) dóna *pantalla* com a exemple de mot evidentment català.

L'acudit de condemnar com a «barbrisme» (!) *pantalla* el tingué per primera vegada Antoni Careta, humil arxiver municipal sense estudis, no mancat de mèrit com a collector de dades (en el seu *Dicc. de Barbrismes*, dels temps heroics), però ingenu i maniàtic perseguidor de suposades incorreccions, que va suposant castellanismes a tort i a dret, pertot arreu: ens mana substituir-lo per *pàmpol* (sense donar cap dada concreta de l'un ni de l'altre). Des de llavors se li anà formant vagament una tradició de mot suspecte. Vayreda, home d'estudis i d'intel·ligència immensament superiors als de Careta, més cosmopolita, amb cultura poliglòtica i universitària; havent corregut i lluitat molt per tota la terra catalana (ben diferent d'aquell resclosit barceloní), i amb un lèxic riquíssim, depurat, bon observador de la llengua, allora real, popular i idiomàtica, i passada, a més, pel bon alambí de la gran tradició de les velles famílies olotines; escrivia en un important escoli al seu «Sang Nova» (a. 1900): «el poble diu *ceya* y diu *sella*, diu *dona vey* y diu *bella dona*, diu *uy* y diu *escull*, diu *paya* y diu *batalla*, *mortaya* y *pantalla* etc.», i acabava observant com en

tot això es diferenciava del castellà (1.ª ed., p. 503). Com es pot veure, vol distingir entre els mots on ll (< yl) en cat. del NE., es pronuncia i, els mots on sona l pertot (*EntreDL* 1), i ho fa correctament. És visible doncs que en té consciència com d'un mot de catalanitat evident i no discutida.

Quan al mestre Ed. Fontserè li fou recomanat el consell del corrector de català Artur Martorell, en publicar *Ci. Fi. i Nat.*, les meves notícies són que Martorell li proposà evitar l'ús de *pantalla* i que Fontserè replicà que era indispensable, en tot cas, com a terme d'òptica, de tècnica meteorològica i d'altres branques de física i naturalística; que, d'altra banda, mal podia ser castellanisme, quan ell ho sentia dir tant als vells pescadors de Blanes etc. Acabaren transigint tots dos: usant Fontserè *pantalla* en el seu text, p. 36, i incloent tots dos mots en el «lèxic» amb les definicions *pantalla* «planxa de paper, drap o altres substàncies, per a interceptar els raigs lluminosos», i *pàmpol* per a la de certs llums domèstics.

A la meua llar paterna es parlava amb bon lèxic català i ben pocs castellanismes. Sé que a casa meua *pantalla* fou sempre usat, i que mai vaig sentir altra cosa del meu pare ni de la meua mare, tots dos amb bona tradició familiar, ella gironina i santfeliuena, i no menys preparada que els bons correctors de català, ell amb preparació immensament superior. De l'ús de *pàmpol* en aquest sentit no vaig saber res fins a entrar el 1930 en les Oficines Lexicogràfiques de l'IEC, en què algú deia que calia dir *pàmpol*, i que *pantalla* era «castellà»; recordo que un dia ho vaig preguntar a Fabra, quan estàvem per altres coses, i contestà breument que era millor dir *pàmpol*. El meu gran mestre no pretengué mai ser infallible ni saber-ho tot, i cal admetre que sabés altres coses que no ens vagà mai de comunicar-nos: el fet és que *pantalla* no figura en el *Dfa.*, cosa que no basta, però, per condemnar un mot.

De tota manera el *Dag.*, la millor guia llavors de tots, porta «*pantalla*: tros de roba, tela o paper que es posa davant, i al voltant, d'un llum per atenuar la claror» [1868, *SLitCosta*], i a continuació dóna també *pàmpol*, amb tal sentit, i citant les dades d'inventaris que ja he consignat en aqueix article.

Després vaig estudiar l'etimologia del mot en català i en castellà. Si tinguéssim en la nostra llengua una lexicografia tan antiga i abundosament subvencionada com en la llengua de les vint repúbliques, hegemònica d'Espanya, i protegida per la Panamerican Union, aniríem sens dubte més ben guiats filològicament. El que ara ens consta és que en aquesta massa d'informacions castellaneres el mot no sorgeix en la seva forma actual fins a mitjan segle XVII: mancant a tota la caterva de diccs. cast. dels Ss. xv-xvii, no apareix fins al *DAut.*

Abans no hi ha més que un hapax en el Quixot de 1615, de forma i significat anòmals, i no ben aclarit, on increpen la pobresa perquè obliga «a los hidalgos pobres a dar *pantalia* a los zapatos» (II, § 44, *Cl. C. La Lect.* VII, 135). Expliquen autoritzats co-